

SOSIAALIANTROPOLOGIA

Palauta jokaista kysymystä (1-3) kohden henkilötiedoilla varustettu vastauspaperi, vaikka et olisi vastannutkaan kysymykseen.

1.Samoalainen sopimuksellisten lahjojen järjestelmä. (6 p.)

2.Millä tavoin melanesialaiset arvotavarat ovat Maussin mukaan verrattavissa rahaan tai valuuttaan? (6p)

3.Miten Mauss tulkitsee uhraamista? (6 p.)

SOSIAALIANTROPOLOGIA

ARVOSTELUPERUSTEET

Arvostelussa on kiinnitetty huomiota vastaajan argumentoinnin selkeyteen, kokonaisuuden hahmottamiseen, yhdistely- ja vertailukykyyn, vastauksen jäsenyykseen ja vastaajan kykyyn määritellä tarkasteltavat ilmiöt ja käsitteet.

Jos vastaaja on selkeästi ymmärtänyt ja esittänyt keskeiset argumentit, on vastauksesta saattanut saada lisäpisteitä, vaikka etnografisissa esimerkeissä olisikin puutteita, kuitenkin niin että maksimipistemäärä kysymystä kohden on 6 pistettä.

Lisäpisteitä on voinut saada joidenkin vastauksen osien erinomaisuudesta. Vakavista virheistä sekä asiayhteyden kuulumattomista tiedoista on voinut saada miinuspisteitä.

Kysymys 1. Samoalainen sopimuksellisten lahjojen järjestelmä

a) Teoreettinen ja etnografinen konteksti

Maussin tarkastelun kohteena on arkaaisissa kulttuureissa esiintyvät ryhmien väliset vaihdannan ja sopimuksen muodot. Hän tarkastelee vaihdantaa totaalisenä suoritteena, johon sisältyvät vastavuoroisuuden velvoitteet ovat Polynesiassa selkeästi nähtävissä. Polynesiasta ei aikaisemmissa tutkimuksissa ole löydetty todellista potlatchia, eli kilpailullista totaalista suoritetta, sillä klaanien välisissä suhteissa ei ilmene esimerkiksi Luoteis-Amerikan potlatchille tyypillisiä tuhon ja taistelun elementtejä. Kuitenkin myös samoalaisten seremonioiden yhteydessä on nähtävissä kaksi puhtaan potlatchin piirrettä: 1) kunnia ja arvovalta (mana) kytkeytyvät varallisuuteen, 2) vastalahja on luovutettava manan menettämisen uhalla. Vastasuoritteisiin ei kuitenkaan sisälly koronkiskontaa. Esimerkiksi syntymäseremonioihin liittyvien lahjojen antamisen ja vastaanottamisen jälkeen vanhemmilla ei ollut enempää omaisuutta kuin ennen seremoniaa. Tärkeämpää oli vanhempien osakseen saama kunnia. (0-2,5 p.)

b) Esimerkki: kasvattilapsijärjestelmä

Päaesimerkkinä samoalaisesta sopimuksellisten lahjojen järjestelmästä Mauss käyttää samoalaista kasvattilapsijärjestelmää. Kun mies antaa lapsensa kasvatettavaksi isän sisaren ja äidin veljen muodostamaan perheeseen, lapsesta tulee langolle (joka on lapsen eno) äidinpuoleista omaisuutta, eli *tongaa*. Samalla lapsi on biologiselle perheelleen ulkoisen omaisuuden, *oloan* lähde. Kasvattilapsijärjestelmä luo pysyvän sopimuksen, jossa äidin suvun omaisuutta voidaan vaihtaa isän suvun omaisuuteen. (0-1,25 p.)

c) Isän- ja äidinpuoleinen omaisuus

Oloa tarkoittaa aviomiehen omistamaa omaisuutta (talot, veneet, kankaat, aseet), johon sisältyy myös eurooppalaisten mukanaan tuoma esineistö. *Tongalla* tarkoitetaan vaimon perintökalleuksia, erityisesti avioitumismattoja, tärkeintä omaisuutta, jota on käytetty valuuttana vaihtokaupoissa. *Tonga*-esineet kytkeytvät maahan, klaaniin, perheeseen ja yksilöön. Ne ovat omaisuutta, jonka tuleva omistus on ennalta määrätty. Lyhyesti, *tonga* merkitsee kaikkea sitä mitä voidaan pitää omaisuutena, joka tekee omistajansa rikkaaksi ja arvovaltaiseksi. *Tonga*an liittyy myös ajatus maagisesta omaisuudesta. Ne ovat verrattavissa maorien taonga-esineisiin, jotka ovat manan ilmenemismuotoja tai välikappaleita, ja joihin sisältyvä voima pakottaa vastavuoroisuuteen. (0-2,25 p.)

Kysymys 2. Millä tavoin melanesialaiset arvotavarat ovat Maussin mukaan verrattavissa rahaan tai valuuttaan?

a) Vaihto Melanesiassa

Kulan määrittely

Kulalla tarkoitetaan heimojenvälisen ja –sisäisen kaupan kokonaisjärjestelmää, eräänlaista potlatchia. Se on juhlavin osa laajasta suoritteiden ja vastasuoritteiden järjestelmästä, joka jäsentää Trobriand-saarten sosiaalista elämää. *Kula*-kauppa on aristokraattista, päälliköille varattua ja erotettava tarve-esineiden vaihdannasta (*gimwalista*). (0-1 p.)

Vayagu'a-esineet

Olenneimpia *kulassa* vaihdettavia suoritteita ovat *vayagu'at*, eräänlainen valuutta, joka jakaantuu kahteen lajiin: 1) *mwalit* (rannerenkaat, jotka kiertävät lännestä itään), 2) *soulavat* (kaulakorut, jotka kiertävät idästä länteen). Arvoesineiden kierto on lakkaamatonta, ne on välitettävä eteenpäin ennalta määrättylle vaihtokumppanille. (0-0,75 p.)

b) Esineet valuuttana

Raha, valuutta, arvo

Tarkastellessaan arvon käsitettä Mauss argumentoi esimerkiksi Malinowskin näkemystä vastaan, jolloin taloudellista arvoa on ollut vain kun on ollut rahaa, joka on irrotettu kytköksistään moraalisiin, kollektiivisiin ja yksityisiin henkilöihin lukuun ottamatta valtiotaltaa. Tällainen rahan ja valuutan käsite on Maussin mukaan keinotekoinen ja kattaa vain meidän tuntemamme rahatyypin. Mauss erittelee kuitenkin kaksi syytä, joiden takia melanesialaisilla arvotavaroilla on sama tehtävä kuin rahalla omassa yhteiskunnassamme. Ensinnäkin niillä on ostovoimaa, ne ovat vaihdannan ja maksun välineitä. Toiseksi tämä ostovoima on laskettavissa. Toisin sanoen, lukuarvon idea on olemassa, vaikka arvo saattaakin vaihdella *kulasta* toiseen, esimerkiksi esineen historian mukaan. Tunnustettu arvo on subjektiivinen ja henkilökohtainen, mikä ei tee siitä vähemmän julkista tai säädelyä. (0-1,25 p.)

Esineiden luonne

Mauss korostaa, että meitä edeltäneiden yhteiskuntien vaihdattavat esineet eroavat kuitenkin ratkaisevasti meidän tuntemistamme maksuvälineistä. Taloudellista arvoa merkittävämpää on niiden sisältämä maaginen luonne, sekä niiden merkitys sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Maussin tutkimissa yhteiskunnissa esineet ja henkilöt eivät ole eriytyneet toisistaan. Esineillä saattaa olla nimi, persoonallisuus ja oma historia. Esineet ovat ikään kuin

pantteja, jotka kytkeytyvät niitä käyttäviin henkilöihin ja klaaneihin ja sitovat vaihdannan osapuolia. Ostamisen ja myymisen käsitteet eivät eroa toisistaan. Omaisuus on sekä omistettua ja hallittua, että pantin tai lainan kaltaista. Arvoesineet ovat omistajalleen varallisuuden ja vaurauden symboleita, mutta tarkoitettu eteenpäin annettaviksi. (0-1,75 p.)

c) Kytkeminen Maussin taloussosiologisiin johtopäätöksiin

Mauss tarkastelee teoksessaan yhteiskuntia, jotka tuottavat suurta ylijäämää, mutta harjoittavat vaihdantaa tavoilla ja syistä, jotka poikkeavat meidän tuntemistamme. Hän kysyy miten markkinat ovat järjestäytyneet ennen epähenkilöistettyä rahaa, määritettyjä hintoja ja yksilöllisiä sopimuksia. Lahjataloudessa vaihdettavat tuotteet eivät kuitenkaan ole täysin vapaaehtoisia tai maksuttomia. Varallisuuden symbolisessa kierrossa on kyse niin hyödyn tavoittelemattomuudesta, kuin sen tavoittelustakin. Nämä arkaaisen vaihdannan moraaliset ja taloudelliset periaatteet toimivat Maussin mukaan edelleen omissa yhteiskunnissamme, niiden perustana olevana inhimillisenä kulmakivenä. (0-1,25 p.)

Kysymys 3. Miten Mauss tulkitsee uhraamista?

a) Miten Mauss tulkitsee jumalien osallistuvan vaihtoon

Ihmisten välinen vaihto koskee myös kuolleita, jumalia ja luontoa. Nämä ovat läsnä elävien keskuudessa inkarnaatioina, niminä, naamioina tai rituaalispesialistien (esim. shamaanien) välityksellä. Näin ollen tietyt ihmiset yhdistetään yliluonnollisiin toimijoihin ja tätä kautta nämä myös osallistuvat ihmisten väliseen vaihtoon. ”Pyhät olennot” ovat Maussin mukaan eräänlaisessa liittosuhteessa elävien kanssa, eikä uhria ja lahjaa voi yksiselitteisesti erottaa toisistaan. Uhrin tuhoaminen on myös lahjoitus. Esimerkiksi esineiden tuhoaminen potlatchissa ei ole pelkästään voiman ja varallisuuden osoittamista vaihtokumppaneille, vaan se on samalla uhrausta jumalille ja hengille, joiden odotetaan vastaavan siihen. (0-1,5 p.)

b) Ihmisen ja yliluonnollisen suhde uhraamisessa

Kuolleiden henget ja jumalat ovat määritelmällisesti ihmisten ensimmäisiä vaihtokumppaneita. Heidän kanssaan on pakko suorittaa vaihtoa, koska heidät nähdään maailman kaiken varallisuuden todellisina omistajina. Jumalten ja kuolleiden henkien kanssa vaihtaminen on kaikkein välttämättömintä ja vaihdosta kieltäytyminen kaikkein vaarallisinta. Toisaalta heidän kanssaan vaihtaminen voidaan nähdä myös kaikkein turvallisimpana ja helpoimpana, sillä velvollisuus vastata lahjaan sitoo myös henkiä ja jumalia, ja heidän katsotaan antavan runsaan lahjan vastineeksi ihmisen vähäisestä lahjasta. (0-1,5 p.)

c) Sopimuksellisen uhraamisen käsite

Jumalien voidaan katsoa myös ohjaavan vaihtoa. Tällöin he antavat jonkin tietyn vastikkeen tiettyä lahjaa vastaan. Esimerkkinä Mauss mainitsee Celebes-saaren toradjat, joiden keskuudessa omistajan on ostettava jumalilta lupa käyttää omaisuuttaan. Jumalille on maksettava ennen puun kaatamista, maan kääntämistä jne. Mauss katsoo, että vaikka asioiden hankkiminen ostamalla ei kuulukaan toradjien arkipäivään ja taloudellisiin suhteisiin, ostosten teko jumalilta on keskeinen osa heidän elämäänsä. Muut Maussin esimerkit ovat Trobriandeilta. Ihmisten jumalille antamien lahjojen tarkoituksena voi olla myös rauhan ostaminen. Lahjojen avulla paha pidetään loitolla. Kirouksien katsotaan toimivan päinvastaisella tavalla. Ne altistavat kohteensa pahalle. Tällaisten vaihdon muotojen kohdalla Mauss puhuu sopimuksellisesta uhraamisesta, joka sitoo jumalat ja henget vastaamaan

ihmisten antamiin lahjoihin tietyllä tavalla. Mauss katsoo, että toisin kuin kilpailullisessa potlatchissa, sopimuksellisessa uhraamisessa instituutio viedään molemmin puolin loppuun saakka. (0-2 p.)

d) Almut lahjoina jumalille

Myös almujen antaminen voidaan nähdä uhraamisena. Tällöin jumalat ja henget tulevat elävien keskuuteen almujen saajien (esim. köyhien tai lasten) edustamina. He myöskin palkitsevat almunantajan siihen kykenemättömien almun saajien sijasta. Maussin mukaan almussa yhdistyvät lahjanantamisen moraalit sekä uhraamisen periaatteet. (0-1 p.)